

(başlanğıcı ötən sayımızda)

On dördüncü söz

Həyatda yaşayan insanın ürəkdən dəyərli nəyi var? Bizim qazaxlar ürəkli kişiləri "batır" adlandırırlar. Belə deyəndə, ürək sahibinin başqa özəlliklərini hesaba almırlar. Mərhəmətli və rəhmdil insan, hər bir işdə öz qohumu kimi irə-li durub, yardım edən, özünə rəva gördüyünü, layiq bildiyini yanındakılara da rəva görəndir. Belə adam qəlb adamı, könül adamıdır.

Aşılıqlı də ürək işidir. "Dil ürəyin aynasıdır" sözü yalan deyil. Əməlin dilinə uysa, demək, ürəyin ümidli olacaq. Əslində, qazaxların ürəkli kişisini heç bir sözə öymək mümkün deyil. Çünki onun qeyrəti qarşısında söz də acizdir. Məsləhətlə deyilənə əməl edən, sözünün üstündə duran, yamanlıq etməkdən çəkinən, it kimi hər karvanın arxasınca düşüb getməyən, yolunu azmış kütədən ayrılmağı bacaran, həqiqəti və ağılasığan bir şeyi məcburən də olsa qəbul edən, haqsız və ağıla uyğun olmayan işi isə heç vəchlə qəbul etməyən bir igiddir ürəkli kişi.

Əgər cəngavərlik, batırlıq budursa, qazaxların dediyi kimi belə cəngavər qurd ürəkliyə.

Qazax da adam balasıdır, bəzi adamlar ağılsızlıqdan deyil, ürəklərində cəsəret, qeyrət və sədaqətləri olmadığına yolunu azır, buna görə də özlərindən ağıllının məsləhətini və yolunu saymırlar. Onların arasında olan bilikli adamdan öyrənməyə də tənbellikləri mane olur, daxili azadlıqları olmadığından bu biliklərə də yiyələnməyə tənbellik edirlər. Bir dəfə yolunu azan, çaşan qazax, artıq doğru yola qayıtmaq üçün özündə güc tapmır. Cəsəretli igid, çevik igid saydıqlarımız da, bir də görürsən, bir-birinin ayağının altını qazır, rəqibini harada batıracağı, necə aldada biləcəyi haqqında düşüncə, ya da, bir-birini beləyə salmaq üçün "irəli get", - deyib qızıqırdır, sonunda düşdüyü uçurumdan da xilas etmirlər.

Əgər insan utanmadan ancaq yaman hərəkətlər edirsə, arsızdarsa, əgər bir dəfə etdiyi əməllərdən çəkinib, özünə hesabat vermirsə, Tanrı qarşısında günahlarından təmizlənmək istəmərsə, belə adamı necə cəngavər, igid adlandırmaq olar? Belə birisinin adamlıqdan xəbəri varmı?

1893

On beşinci söz

İnsanları müşahidə edərkən, ağıllı insanla ağılsızın fərqi görünür, müəyyən nəticəyə gəlir. Öncə onu deyim ki, insan dünyaya gəldiyi ilk gündən kainatı və gördüyü hər şeyi anlamağa maraqlı olur. Maraqlandığı hər şey zamanla onun yaddaşına həkk olunur və gələcəkdə onları xatırladıqca xoşbəxt anlara çevrilir. Buna görə də ağıllı insan hər zaman faydalı işlərə meyl edir, gördüyü işlərdən zövq alır, köhnə xatirələrini danışanda belə, ağır günlərini də sevgi ilə yada salar, söhbətləri ilə ətrafdakıları məmnun edir. Belə adamlar yaşadıkları ömürə görə təssüflənməzlər.

Ağılı başında olmayan, həyatda layiqli yer tapmayan insan da dəyərli və anlaşılmaz işlərə maraqlıdır, ömrünün gözəl anlarını və qiymətli vaxtlarını boş-boşuna keçirir. Yaşadığı ömürdən, zamanından zövq almaz. Gəncliyini ele yaşar ki, sanki gənclik uçub getməyəcək; ele zənn edir ki, qarşıdakı ömür yolu əyləncələr və

sevinclərlə dolu olacaq. Beləcə, ömrünü faydasız yaşayar, bir gün ayılar ki, gəncliyi ötüb keçib, ayaqları yorğun düşüb, beli bükülüb, artıq heç nəyə marağı qalmayıb, bax, o vaxt, gözündə hər şey adıləşər...

Üçüncüsü isə hər şeyə maraqlıdır. İnsan istərsə belə bir adətə öyrənir. Belə adətərdəlik isə insanda xəstəlik yaradır. Deyən-mədən uğur qazanan insan da bəzən uğura, başariya aludə olur. Bu da insanın başını dumanlandırır, sərxoş edir. Ətrafdakı adamların diqqət mərkəzində

ovcumda olanım budur, istəyir-sən götür, istəmirsənsə, yoxumdur, yerin altını qazıb sənə pul verərsən deyiləm ki, vur, öldür məni, yoxumdur..!"

O, Tanrı ilə də tacirlə davranmış kimi davranar. Nə qəbul olunmuş duaları, ayinləri öyrənib-tələffüz etməz, nə də, namazının və dualarının düzgün tələffüzü üçün əlavə savad-bilik öyrənməz. Elə bil, dilinə əziyyət vermək istəmir; sözləri sındıra-sındıra dua edir. Guya, belə dua etməklə günahlarından təmizlənəcək. Özünü təmizə çıxarmaq üçün bəhanə bu-

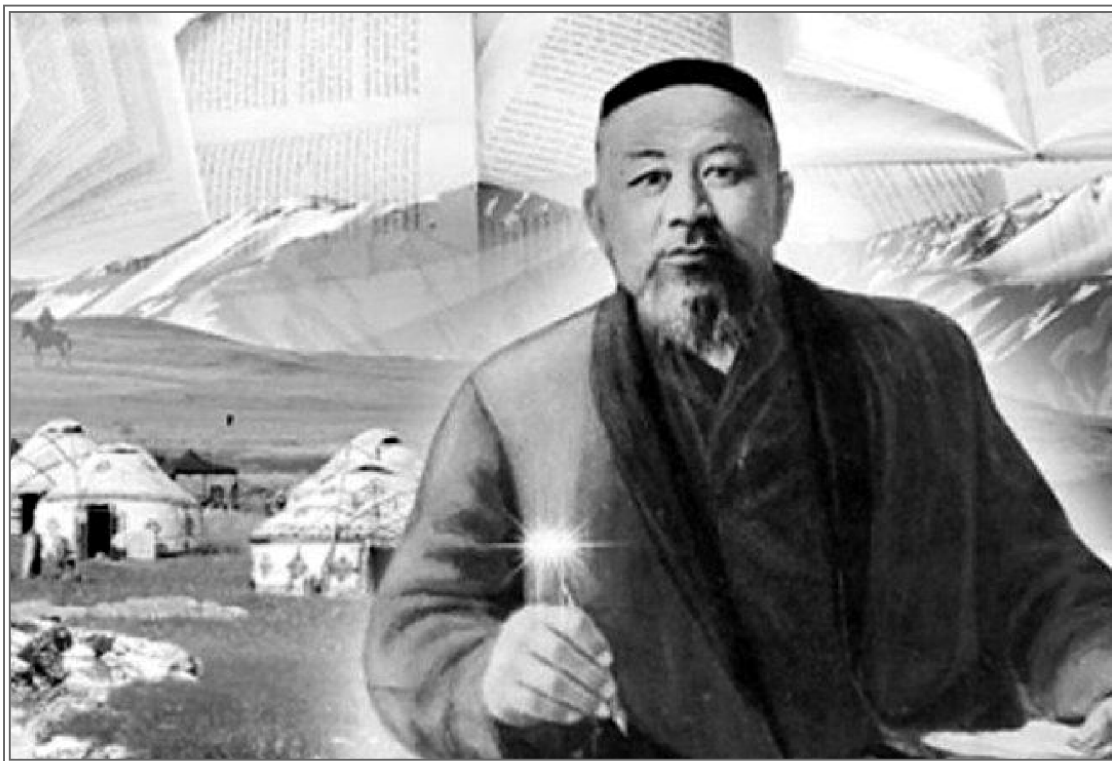
yin faydalı olub-olmadığını, nəyin zərərli olduğunu mən bilərəm. Sənin olub-olmadığını da mən təyin edə bilmərəm. Mən olmasam qərəzdən qaçmaq, mənfəət əldə etmək, elmin zirvəsinə qalxmaq mümkün deyil. Bəs bu ikisi mənimlə niyə mübahisə edir ki? – Mən olmasam nəyə yarayarlardı?

Ürək dedi: "Mən insan bədəninin şahiyam. Qan məndən keçir, qəlb mənim içimdədir, mənsiz həyat yoxdur. Yumşaq döşəkdə, isti evdə qarnı tox adamlara döşəksiz, yersiz-yurdsuz məzlumun, paltarsız üşüyən kimsəsi-

səndən gəlir. Yaxşı da, yaman da sənə söykənir. Sən onların hər ikisinə eyni xidmət göstərir-sən. Sənin ən böyük nöqsanın budur. Mənim işim sizi barışdırmaqdır, – dedi Elm! – Ancaq bu işdə hökm verən Ürək olsa yaxşıdır.

Ağıl, Sənin yolun-çığırın çoxdur. Ürək onların hər birində gə-də bilməz. O ancaq sənin mərhəmətli düşüncələrindən açıla bilər, bu işdə yol yoldaşı olar. Yox əgər fikrində bir yamanlıq, pislik olsa, göstərdiyin yola getməz, hətta səndən iyrenib üz

Qazaxistanın Qütb ulduzu - Abay

Onların üçünü də dinləyən Elm cavab verdi: "Qeyrət, sən hər şeyi doğru dedin. Hətta özündə olan bir çox məziyyətlərini saymadın. Sənsiz məqsədə çatılmaz, lakin unutma, səndə həm də, gücünə bərabər amansızlıq, zalımlıq gizlənir. Sən gah ən böyük yaxşılıqsan, gah da dönüb ən böyük pislik olursan, bu işin isə çox pisdır" dedi

1893

On yeddinci söz

Günlərin bir günü qeyrət, ağıl və ürək öz barcanıqları barədə mübahisə edirdi. Elmin hökmünü və hakimiyyətini araşdırırdılar.

Qeyrət dedi: "Ey elm, özün də bilir-sən ki, dünyada mənim iştirakım olmadan heç nə mükəmməlləşmir. Sənə vəqif olmaq üçün gecə-gündüz oxumaq lazımdır, mən olmasam, buna nail olunmur. Yaradana layiqincə, usanmadan ibadət etmək, ayinləri yerinə yetirmək üçün qüvvət də mənsiz mümkün deyil. Dünyada gözəl sənət, var-dövlət qazanmaq, hörmətli bir mərtəbəyə qalxmaq da ancaq dayanmadan işləməklə əldə olunur. Qeyrət yoxsa, bunu da sona qədər edə bilmirsən. Məgər insanları yersiz əyləncələrdən çəkindirən, onları ədəbsiz məclislərdən, uçuurlardan uzaq tutan mən deyiləmmi? Bu ikisi mənimlə necə mübahisə edə bilər?"

Ağıl cavab verdi: "İstər bu dünyada, istərsə də axirətdə nə-

zin, küçələrdə qarnı ac dolanıb, qızınmağa bir künc axtaran yetimin haqqında "görəsən, indi halı nədir, nə yeyir, nə içir?", – deyər düşündürən, yatağında qovruldan, yuxusunu qaçıran mən deyiləmmi? Özündən böyüyə hörmət hissini, kiçiklərə sevgini verən mənəm. Ancaq məni təmiz saxlamasalar, qorumasalar özləri çirklənərlər. Mən təmiz qalırımsa, insanları bir-birindən ayırmıram, fərq qoymuram. Yaxşılıq ediləndə sevincdən həyəcanlanır, zülmə və zora qarşı çıxıram. Ədalət, insaf, rəhm, həya, mehribanlıq deyilən hər şey məndən keçir, mənsiz o ikisi nədə bilər? Onlar mənimlə necə mübahisə edə bilərlər axı?"

Onların üçünü də dinləyən Elm cavab verdi: "Qeyrət, sən hər şeyi doğru dedin. Hətta özündə olan bir çox məziyyətlərini saymadın. Sənsiz məqsədə çatılmaz, lakin unutma, səndə həm də, gücünə bərabər amansızlıq, zalımlıq gizlənir. Sən gah ən böyük yaxşılıqsan, gah da dönüb ən böyük pislik olursan, bu işin isə çox pisdır" dedi.

Sonra özünü Ağıla tutdu: "Ey Ağıl! Sənin dediklərin də düppəddüzdür. Sənsiz həyatda heç nəyə nail olmaq mümkün deyil. Yerlə Göyü Yaradan Tanrını da bizə sən tanıdırsan, hər iki dünyanın yerini də sən bilir-sən; lakin bunlar sənin bildiklərinin sonu deyil. Məkr və Hiylə də

döndərlər.

Qeyrət, sənin silahın çox, gücün böyükdür, lakin səni ancaq Ürək idarə edə bilər. Tədbirli iş görəndə sənə mane olmaz, lakin ziyanlı bir iş görsən, qollarını bağlayar. Ona görə də siz bir-ləşib Ürəyə tabe olmalısınız. Əgər siz üçünüz də sülh içərisində bir insanın qəlbinə dolsanız, o, ayağı deyən torpaq öpülesi, izinə üz qoyu-lası mübarək bir insan olar. Əgər həmfikir olmasanız, mən yenə Ürəyə üstünlük verəcəyəm. Özünüzdə, cisminizdə insanlığı qoruyun.

Qəlbinizi təmiz saxlayın! – bu, bir Tanrı buyruğudur. Çünki Tanrı bizi qəbimizə görə imtahanə çəker, – Yaradanın Kitabında belə yazılıb.

1893

On səkkizinci söz

İnsanın sadə geyinib, paltarını təmiz saxlaması, əyin-başını çirkləndirməməsi xoşagələyən bir işdir. Geyimə çox pul xərcləmək, özünü paltarla gözə soxmaq, xarici görünüşü haqqında çox düşünmək geyinib-bəzənən arvadların şəkəridir.

Geyim-keçim aludəçiləri də iki cürdür: onlardan bir qismi özünü, bığını, saqqalını, bədəninə müxtəlif hissələrini tumarlaqla məşğul olar, gah barmaları ilə saçlarını eşələyər, gah barmalarını alına döyər, gah qaşlarını və gözlərini oynadar, gah da diqqət çəkmək üçün dir-səklənib, oturur. Digər tip isə əynindəki paltarın qayğısına qalar, atını və paltarını təmiz saxlayar, ətrafda olan hər kəsə göstərməyə çalışır, beləcə zərif və cəlbedici davranışla özünün ətrafdağı həmyaşıd oğlanlardan daha fərqli olduğunu göstərmək istəyər. Yanındakı həmyaşıdlarında özünə qarşı həsəd yara-dar, özündən aşağı səviyyədə olanların onun haqqında: "Eh, dünya... onun atı kimi atım olsaydı, onun paltarlarından biri də mənim olsaydı, bir başqa dərdim olmazdı", - deyər düşü-nənlərin yanında özünü təkəb-bürlü aparıb, yuxarı çəkər, onların həsəd aparmağından zövq alır.

Bu ancaq təlxək və axmaqların işidir. Ağıllı insan belə düşünməməlidir. Əgər bir kişi geyimə, paltara aludə olubsa, onun yenidən insan olması çətin bir işdir. Mən zahiri bəzək marağında olanlardan uzaq durmağı tövsiyə edirəm.

(davamı gələn sayımızda)

Azərbaycan türkcəsinə
uyğunlaşdıran:
**Aida EYVAZLI
GÖYTÜRK**